

ЗА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В ЧУЖБИНА. СЪВРЕМЕННИ И ПОЛЕЗНИ УЧЕБНИ СИСТЕМИ

Несторова, П., Куцарова, А. & Андонова, М., 2019. *Български език за V клас. Учебно помагало за подпомагане на обучението, организирано в чужбина.* София: Просвета.

д-р Венера Матеева-Байчева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Новото учебно помагало по български език за подпомагане на обучението в чужбина на ученици от V клас (ниво A2+) с авторски колектив Несторова, П., Куцарова, А., Андонова, М. е организирано според всички съвременни критерии за обучение по втори език. Учебното помагало по български език за V клас за деца от български произход, които се обучават в чужбина, попада сред учебниците с много специфичен профил. Неговите задачи като учебна книга се вписват в особено поле – предмет е майчиният език, овладяван обаче в чужда езикова среда. Това означава, че обучаваните са двуезични и се обучават основно на друг език в държавата, в която живеят. При такава ситуация неизменно майчиният език заема периферна функция, вероятно като език на семейството, но не като първи език по интензивността на ежедневна и специализирана употреба за учебни цели. Това значително доближава учебния модел до обучението по български език като чужд, без да го отъждествява с него. Нивото на владееене на български език на учениците въпреки ясните критерии възраст и клас със сигурност варира в зависимост от множество фактори на

семейната среда, където основно се използва родният език. Всичко това поставя редица предизвикателства пред авторите на учебни книги и пред преподавателите.

Организацията учебното съдържание Учебното помагало за V клас отговаря на зададеното в концептуалната рамка на новата учебната програма.¹⁾ Тя разделя обучението в два модула – български език като втори и български език като роден. В първия модул, за който е предназначено учебното помагало, учениците овладяват прагматичния аспект на езиковите категории, като основната цел е създаване на трайни навици и умения в четирите речевы дейности: слушане, говорене, четене и писане за ниво A2+ по Общоевропейската езикова рамка. Учебната програма предвижда развитие на социокултурните, езиковите и комуникативните компетентности в писмената и устната реч.

Учебният материал е структуриран в четири раздела (според посочените теми в раздела с учебното съдържание), всеки от които е представен с няколко урочни единици в зависимост от обема и същността на езиковия материал. Темите са организирани в разделите I – IV в точно съответствие с изискванията, съответно:

- относителни и показателни местоимения за лица и предмети, тяхната употреба с предлози, местоимения за количество (Раздел I, в 6 урока);
- относителни и показателни наречия (Раздел II, в 2 урока);
- предходност и следходност на глаголното действие (Раздел III в 1 урок);
- че, да, какво като съюзни думи (Раздел IV в 1 урок).

Учебното съдържание е изложено достъпно и интересно, като всяка урочна единица включва пет основни рубрики, които систематизират материала и унифицират предвидените дейности.

Рубриката „**Вече знаеш**“ припомня правилата на българския език, които са изучени и познати от предходни класове според учебната програма. В „**Занимателна граматика**“ се въвеждат нови езикови правила според актуалното за класа учебно съдържание. Лингвистичният материал и в двете рубрики е представен в табличен вид, като са използвани интересни графични модели, които подчертават логически връзки между елементите и улесняват разбирането. Формообразуването, словоредът и пунктуацията са атрактивно визуализирани, като активират зрителната памет и асоциативното мислене.

„**Родна реч омайна сладка**“ развива лексикални умения чрез обогатяване на речника и трупане на лексикален запас. Избрани са интересни лексикални теми, в които прави впечатление обвързаността с българското като концепт, разгледано през призмата на спорта, природните забележителности, културните и историческите факти или друга популярна информация, използвана за илюстрация на лингвистичните факти. Предложени-

те текстове репрезентират функционалните стилове на българския език, като са включени научни, научнопопулярни, художествени, разговорни текстове. Правят впечатление уместно и интересно зададените задачи за работа с текста, както и комуникативните задачи за развитие на речта, отнасящи към реални езикови ситуации. Коректно и достъпно за нивото на подготовка на учениците са обяснени потенциално непознатите думи според учебните помагала за предходните класове.

В **„Познавам България“** са включени текстове и задачи с интересни факти за България и българите. Тази рубрика поддържа линията на въвеждане и налагане на представата за българското. Текстовете за слушане и въпросите към тях са полезни с развитието на слушането с разбиране като водещ елемент на владенето на езика.

Чрез **„Народът казва“** се въвеждат български пословици и мъдри мисли, които носят вечни истини и представят народопсихологията на българския народ. Интересен е подходът да се търси аналог на сентенциите на основния език в страната, в която живеят учениците, което създава възможност за културни и езикови паралели.

Всеки урок съдържа и езикова игра, която поставя учениците в реална комуникативна ситуация и провокира вербална продукция при зададени параметри и под контрола на обучаващия. Подобен тип интерактивни задачи традиционно имат положително отражение върху спонтанната езикова продукция на втория език.

Значителна част от задачите са предвидени за групово изпълнение, което има своите категорични плюсове за овладяването на езика. „Предимствата на ролевите и груповите задачи са свързани с насърчаването на отговорността и независимостта на учещите, с подобряването на мотивацията им изграждането на чувството на кооперативност между тях“ (Hadzhieva 2020, 138).

Всяка от рубриките се отбелязва със специфичен стикер, който асоциативно отвежда към същността на съответната част от урока чрез избора на форми и цветове (символни образи, популярни емотикони) и улеснява преподавателя и ученика в ориентацията в урочната структура, като активира визуалната памет и създава настройка за предстоящата учебна дейност.

Рубриките включват упражнения, уместно въведени спрямо конкретната езикова информация. Всяко упражнение съдържа допълнително означение на конкретната дейност, която се предвижда в него (прочети, напиши, подчертай, свържи, слушай, говори, наблюдавай, преведи, играй). В уроците са включени средно от 10 до 15 упражнения с достатъчен брой примери за практическо приложение на изведените правила. Прави впечатление, че упражненията са разнообразни по тип и дават възможност за развитие на различни компетентности. Виждаме задачи за четене с разби-

ране, за слушане с разбиране, за работа по снимка (изображение), за изваждане и допълване на езикови единици, за трансформация на изречение по даден критерий, за свързване на елементи, за размисъл и съставяне на кратък текст по дадена тема.

Във всяка урочна единица са включени и две подсекции – в сигнални цветове са въведени пунктуационни и правописни правила, свързани с конкретния езиков материал, въведени със специфични стикери (съответно усмихната запетая и усмихната главна буква А).

Нивото на владеење на български език, предвидено за V клас според учебната програма, е А2+. Според матрицата за самооценка на ОЕЕР²⁾ това ниво се определя като основно. Говорещият може: да разбира основна информация за заобикалящата го среда (семейство, покупки, обкръжение); може да чете кратки текстове и да открива точно и лесно предвидима информация; може да общува при изпълнението на лесни и обичайни задачи, които изискват лесен и пряк обмен на информация по познати теми и дейности; може да използва изречения с набор от несложни изрази, с които да опише семейството си и други хора, условията си на живот, образованието си, настоящата и предходната си дейност; може да пише кратки и лесни съобщения. Като се има предвид граничността на нивото с Б1 и фактът, че българският език при повечето ученици е език на семейството, може да се обобщи, че авторската интерпретация на заложените в програмата теми е адекватна на посоченото като рамка ниво на владеење на български език.

Учебното помагало е със съвременен графичен дизайн, оформено с разнообразни илюстрации и снимки, които допълват и разширяват текстовата информация, а същевременно ангажират визуалната памет и асоциативните връзки.

Учебният комплект съдържа освен печатното копие на учебника, Книга за учителя и електронен вариант на учебника. Допълнителните дигитални ресурси са със свободен достъп, което гарантира лесната им употреба съвместно с учебника. Електронният вариант включва освен наличната информация в печатното издание допълнителни упражнения и задачи за работа по езиковите и лексикалните теми. Така учебният комплект може лесно и практично да бъде използван в традиционна, но и в дистанционна форма на обучение.

Книгата за учителя отговаря на всички съвременни критерии за методическа организация на обучението по български език и български език като втори. Тя предлага авторската концепция за представяне на учебния материал и насоки за организация на урочните звена. Информацията е предложена в три части – I. Структура и подредба на учебното помагало (според учебната програма по български като втори за V клас и с оглед на авторската концепция за обучение по български език като втори), II.

Структура на урока в учебното помагало и III. Лингвистична информация, методически указания и решения на задачите от уроците. Първият дял на Книгата за учителя поставя целите, на които е предвидено да отговаря учебното помагало, в строго съответствие с Държавните образователни изисквания и учебната програма. „Компетентностите, които формира обучението по български език като чужд, са обвързани с успешната комуникация на ученика чрез писане, четене с разбиране, слушане с разбиране и говорене. Четирите активности в чуждоезиковото обучение са основни, базови и изключително важни при формирането на езикова компетентност у учениците“ (Nestorova 2019б, 4). Авторският колектив залага особено важен принцип на поднасяне на лингвистичната информация, в чиято основа е практичното поднасяне на езиковите факти и приложимостта на наученото: „При създаването на учебника авторският екип е воден от разбирането, че в изучаването на българския език като втори функционалността при поднасянето на теорията и прагматизирането на обучението трябва да бъдат ключови задачи при оформянето на урочните единици и упражненията към тях“ (Nestorova 2019б, 4).

С добрата систематизация на информацията Книгата за учителя е неразделна част от учебното помагало, която може да допринесе в голяма степен за ефективното провеждане на занятията и преодоляване на предизвикателствата пред учителя, преподаващ български език като втори в чужда езикова среда.

Учебното помагало напълно отговаря на четирите принципа на комуникативно езиково учене. Според тях обучението трябва да бъде насочено към усвояване на функциите на изучавания език за постигане на определени комуникативни способности; осъществява се чрез усвояване и формиране на знания, умения, разбиране и отношение към езика; осъществява се, като учещите се намират в режим на сътрудничество помежду си; осъществява се, като на учещите се дава възможност да открият за себе си и сами да конструират необходимите им езикови знания, интелектуални и емоционални отношения и умения за комуникативни езикови дейности (Shopov 2013, 169).

В чуждоезиковата класна стая учебникът има водеща роля като източник на материал и за учениците, и за учителя. От една страна, учебникът и допълнителните материали са удобна и пълноценна опора за учителя, защото всичко необходимо е подготвено в тях и с него може да се работи веднага. Така учителят може да се концентрира върху самия урок, защото голяма част от тежестта на планирането на урока е поета от учебника, особено планирането на представянето на съдържанието и откриването на подходящи текстове за обучаваните. От друга страна, това означава, че учебникът е малко или много набор от външни елементи спрямо реалната класна стая,

защото планирането и организацията на урока зад кадър са направени от авторите и издателските къщи (Klippel 1996, 63). Тази особеност поставя високи изисквания към авторите на учебни материали за обучение по втори (чужд) език. Учебното помагало за V клас по български език като втори отговаря в много висока степен на предизвикателствата, които преподаването на български език като втори в чужда езикова среда поставя.

Учебниците са първият сблъсък с езика цел, който учениците имат. Особено за малките ученици, които нямат все още високо владение на втория език, учебникът е важен източник на информация и за културата, свързана с този език. В този аспект коментираното учебното помагало може да се причисли към онези учебници, които имат функцията на мост между културите. По достъпен и интересен начин учениците са пренесени в българска езикова среда, което е основна цел на обучението по български език като втори.

БЕЛЕЖКИ

1. Учебна програма по български език за обучението, организирано в чужбина, одобрена със Заповед № РД09-4901/04.09.2017 г. на министъра на образованието и науката
2. Използвана е матрица, публикувана на <https://europass.cedefop.europa.eu/sites/default/files/cef-bg.pdf>

ЛИТЕРАТУРА

- Несторова, П., Куцарова, А. & Андонова, М., 2019а. *Български език за V клас. Учебно помагало за подпомагане на обучението, организирано в чужбина*. София: Просвета.
- Несторова, П., (2019б). *Книга за учителя. Български език за V клас. Учебно помагало за подпомагане на обучението, организирано в чужбина*. София: Просвета.
- Шопов, Т., (2013). *Педагогика на езика*. София: Св. Климент Охридски.
- Хаджиева Е.и кол., 2020. *Иновативни практики в чуждоезиковото обучение. Български език като чужд*. София: Св. Климент Охридски.

REFERENCES

- Nestorova, P., Kutzarova, A. & Andonova, M., 2019a. *Bulgarski ezik za V klas. Uchebno pomagalo za podpomagane na obuchenieto, organizirano v chuzhbina*. Sofia: Prosveta.

Nestorova, P., 2019b. Kniga za uchitelja. *Bulgarski ezik za V klas. Uchebno pomagalo za podpomagane na obuchenieto, organizirano v chuzhbina*. Sofia: Prosveta.

Klippel, F., 1996. Historische Skizzen zum Funktionswandel des Lehrbuchs für den Englischunterricht. In: Herbert Christ & Legutke, Michael (eds.) *Fremde Texte Verstehen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Shopov, T., 2013. *Pedagogika na ezika*. Sofia: Sv. Kliment Ohrytsky.

Hadzhieva, E. et al., 2020. *Inovativni praktiki c chuzhdoezikovoto obuchenie. Bulgarsky kato chuzd*. Sofia: Sv. Kliment Ohrytsky.

FOR STUDYING BULGARIAN LANGUAGE ABROAD. MODERN AND USEFUL LEARNING SYSTEMS

Nestorova, P., Kutsarova, A. & Andonova, M., 2019. *Balgarski ezik za V klas. Uchebno pomagalo za podpomagane na obuchenieto, organizirano v chuzhbina*. Sofia: Prosveta.

✉ **Dr. Venera Mateeva-Baycheva, Assist. Prof.**

Bulgarian as Foreign Language Department

Faculty of Slavic Studies

Sofia University

Sofia, Bulgaria

E-mail: v_baycheva@slav.uni-sofia.bg